

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده مدیریت و اقتصاد

بخش حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A.) رشته حسابداری

بررسی تاثیر ساختار مالکیت بر سطح معاملات با اشخاص وابسته

مؤلف:

محمد رضا نظیر

استاد راهنما:

دکتر مهدی بهار مقدم

استاد مشاور:

دکتر امید پورحیدری

تابستان ۱۳۹۳

این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط درجه کارشناسی ارشد به

بخش حسابداری

دانشکده مدیریت و اقتصاد

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تسلیم شده است و هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره مذکور شناخته نمی

شود.

دانشجو: محمد رضا نظیر

استاد راهنما: مهدی بهار مقدم

استاد مشاور: امید پورحیدری

دوره ۱:

دوره ۲:

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشکده در جلسه دفاع:

معاون آموزشی و پژوهشی دانشگاه:

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.

تشکر و قدردانی:

با سپاس و تشکر فراوان از جناب آقای **دکتر مهدی بهار مقدم** که صبورانه رهنمودهای لازم را در کلیه‌ی مراحل پایان نامه ارائه فرمودند.

تشکر و قدردانی از جناب آقای **دکتر امید پور حیدری** که از مشاوره‌ی ایشان برای هر چه بهتر شدن تحقیق بهره بردم.

تقدیر و سپاس از **دکتر احمد خدای پور** که با مطالعه‌ی پایان نامه نسبت به ارزیابی آن اقدام فرمودند.

هم‌چنین از کلیه‌ی اساتید گران‌مایه و دوستان ارجمند که به هر نحوی اینجانب را در انجام این مهم یاری فرمودند، نهایت تقدیر و تشکر را دارم.

چکیده:

تحقیق حاضر به منظور گردآوری شواهدی در خصوص اثر ساختار مالکیت بر سطح معاملات با اشخاص وابسته در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انجام شده است. تاکنون شواهد تجربی برای ارائه تصویری روشن از انگیزه معاملات با اشخاص وابسته در ایران ارائه نشده است. در صورت وجود رفتار فرصت طلبانه در معاملات، انتظار می رود که سطح معاملات با اشخاص وابسته با متغیرهای تمرکز مالکیت و توازن کنترل رابطه داشته باشد. لذا متغیرهای تمرکز مالکیت و توازن کنترل تعیین و سپس رابطه آنها با سطح معاملات با اشخاص وابسته مورد بررسی قرار گرفت. نمونه مورد بررسی شامل ۸۵ شرکت طی دوره زمانی سالهای ۱۳۸۲ الی ۱۳۹۱ برای شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بود. آزمون فرضیه ها نشان داد که سطح معاملات با اشخاص وابسته دارای رابطه معناداری با متغیرهای تمرکز مالکیت و توازن کنترل می باشد. به نحوی که افزایش تمرکز مالکیت و کاهش توازن کنترل منجر به افزایش سطح معاملات با اشخاص وابسته خواهد شد. همچنین، متغیرهای کنترلی اندازه شرکت و بازده دارایی ها دارای رابطه مثبت و معنادار با سطح معاملات با اشخاص وابسته می باشند.

کلمات کلیدی: معاملات با اشخاص وابسته، ساختار مالکیت، تمرکز مالکیت، توازن کنترل

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

۲(۱-۱)مقدمه
۳(۲-۱)بیان مسأله
۶(۳-۱)اهمیت و ضرورت تحقیق
۷(۴-۱) نتایج مورد انتظار و اهداف اساسی تحقیق
۷(۵-۱) استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه
۷(۶-۱) فرضیات تحقیق
۷(۷-۱) روش تحقیق
۸(۸-۱) جامعه و نمونه آماری
۸(۹-۱) مدل تحقیق و متغیرهای تحقیق
۸(۱-۹-۱) متغیر وابسته
۹(۲-۹-۱) متغیرهای مستقل
۹(۳-۹-۱) متغیرهای کنترلی:
۹(۱۰-۱) تعاریف واژگان کلیدی
۱۰(۱۱-۱) خلاصه فصل
۱۱(۱۲-۱) چارچوب فصول بعد

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱۳(۱-۲) مقدمه
۱۴(۲-۲) حاکمیت شرکتی
۱۵(۱-۲-۲) تئوری نمایندگی

۱۷ تئوری هزینه معاملات (۲-۲-۲)
۱۸ تئوری ذینفعان (۳-۲-۲)
۱۹ ساختار مالکیت (۳-۲)
۱۹ عوامل تاثیر گذار بر تعیین نوع مالکیت شرکت (۱-۳-۲)
۲۰ معجزاسازی مالکیت از مدیریت (۲-۳-۲)
۲۱ سهامدار عمده در نگاه نظام حاکمیت شرکتی در بورس اوراق بهادار ایران (۳-۳-۲)
۲۳ رابطه مالکیت و حق رای سهامدار (۴-۳-۲)
۲۴ معاملات با اشخاص وابسته (۴-۲)
۲۵ اشخاص وابسته (۱-۴-۲)
۲۵ شناسایی افراد غیر وابسته (۲-۴-۲)
۲۶ هدف از افشای اطلاعات اشخاص وابسته (۳-۴-۲)
۲۷ افشا (۵-۲)
۲۸ طبقه بندی افشا (۱-۵-۲)
۲۹ افشای مبتنی بر رابطه (۱-۱-۵-۲)
۲۹ افشای مبتنی بر اختیار (۲-۱-۵-۲)
۳۰ افشای مبتنی بر کار آئی (۳-۱-۵-۲)
۳۰ تاثیر ساختار مالکیت بر سطح معاملات با اشخاص وابسته (۶-۲)
۳۰ پیشینه تحقیق (۷-۲)
۳۲ تحقیقات خارجی (۱-۷-۲)
۳۴ تحقیقات داخلی (۲-۷-۲)
۳۵ خلاصه فصل (۸-۲)

فصل سوم: روش تحقیق

۳۷ (۱-۳) مقدمه
۳۷ (۲-۳) روش تحقیق
۳۸ (۳-۳) جامعه و نمونه آماری
۳۸ (۴-۳) فرضیه‌های تحقیق
۳۹ (۵-۳) متغیرهای تحقیق و تعریف عملیاتی آنها
۳۹ (۱-۵-۳) متغیر وابسته
۴۰ (۲-۵-۳) متغیرهای مستقل
۴۰ (۳-۵-۳) متغیرهای کنترلی
۴۱ (۶-۳) الگوی تحقیق
۴۲ (۷-۳) روش گردآوری داده‌ها
۴۲ (۸-۳) روش‌های آماری مورد استفاده
۴۲ (۹-۳) خلاصه فصل

فصل چهارم: آزمون فرضیه‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

۴۴ (۱-۴) مقدمه
۴۴ (۲-۴) آمار توصیفی
۴۵ (۳-۴) ضریب همبستگی
۴۶ (۴-۴) آزمون مدل تحقیق
۴۶ (۱-۴-۴) مدل تحقیق
۴۸ (۵-۴) نتایج آزمون فرضیه اول
۴۹ (۶-۴) نتایج آزمون فرضیه دوم
۵۰ (۷-۴) بررسی فروض کلاسیک خطی
۵۱ (۸-۴) خلاصه فصل

فصل پنجم: خلاصه و نتیجه گیری

۵۳مقدمه (۱-۵)
۵۳خلاصه و نتیجه گیری (۲-۵)
۵۶محدودیت های تحقیق (۳-۵)
۵۷پیشنهادات کاربردی تحقیق (۴-۵)
۵۷توصیه برای تحقیقات آتی (۵-۵)
۵۸خلاصه فصل (۶-۵)
۵۹منابع

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱) مقدمه

معاملات با اشخاص وابسته به عنوان یکی از کانونهای نگرانی بوده است، به گونه ای که استفاده هدفمند از این معاملات و عدم افشای آنها یا کافی نبودن افشاء از عوامل سقوط شرکتها می باشد. در بسیاری از موارد، معاملات با اشخاص وابسته، اجتناب ناپذیر و سودمند است و در چرخه عملیات شرکت تکرار می گردد، ولی در شرایط خاص، به سهامداران عمده یا مدیران شرکتها اجازه می دهد به هزینه سهامداران خرد، منافع شخصی خود را تامین کنند. اگرچه تمام معاملات با اشخاص وابسته فرصت طلبانه نیستند، اما نگرش غالب این است که از عوامل تأثیرگذار بر ریسک می باشند و سرمایه گذاران، قبل از انجام سرمایه گذاری برای آن اهمیت زیادی قایل می شوند.

در تئوری های موجود دو نگرش نسبت به معاملات با اشخاص وابسته وجود دارد که عبارتند از نگرش رفتار فرصت طلبانه (تئوری تضاد منافع) و نگرش رفتار کارا (فرضیه معاملات کارا) که وجود و عدم وجود هر یک از این رفتارها تابعی از راهبری شرکتی، قوانین حفاظت از سرمایه گذاران و به طور کلی فضای کسب و کار شرکتها می باشد. در اقتصاد های نوظهور، که انتصاب و ابقای، با نفوذ سهامداران عمده انجام می گیرد، تصاحب منابع شرکتها رواج دارد و بین سهامداران عمده و خرد، عدم تقارن اطلاعاتی و تضاد منافع به وجود می آید. بنابراین یکی از موضوعات مهم مربوط به معاملات با اشخاص وابسته، محافظت از سرمایه گذاران خرد است. بر طبق بررسی بانک جهانی برای سال ۲۰۱۳، رتبه ایران در میان ۱۸۳ کشور مورد بررسی از نظر محافظت از سرمایه گذاران ۱۵۰ تعیین شده است که نسبت به سال ۲۰۱۲ صعود ۱۷ پله صعود داشته است که میتواند از علل دستورالعمل الزامات افشای اطلاعات و تصویب معاملات با اشخاص وابسته ناشران بورسی و فرابورسی، مصوب سال ۱۳۹۰ هیات مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار باشد (شعری و حمیدی، ۱۳۹۱)

با توجه به ساختار مالکیت در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، استفاده فرصت طلبانه از این معاملات، محتمل به نظر می رسد. از این رو، نیاز به تحقیقاتی است که به موضوع محافظت از سهامداران خرد توجه کند و به نهادهای مسئول برای تقویت مقررات نظارتی، رهنمود ارائه نماید.

در این مطالعه هدف اصلی ما بررسی تاثیر عوامل ساختار مالکیت (تمرکز مالکیت و توازن کنترل) بر سطح معاملات با اشخاص وابسته در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق

بهادار تهران است که با استفاده از اطلاعات گذشته و واقعی (شبه تجربی و از نوع پس رویدادی) در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری می‌باشد.

۱-۲) بیان مسأله

ایجاد و توسعه روز افزون موسسه های بزرگ تولیدی و بازرگانی از خصوصیات بارز عصر ما است. رشد بازارهای سرمایه و جذب سرمایه های کوچک و بزرگ در یک واحد اقتصادی برای دست یافتن به مزیت هایی چون صرفه جویی به مقیاس، تنوع بخشیدن به سرمایه گذاری ها و تعدیل ریسک سبد سهام موجب شکل گیری شرکت های سهامی شد. این امر موجب مطرح شدن مسائلی چون تضاد منافع میان مدیریت و مالکان و نیز بحث هزینه های نمایندگی شد. با این حال، هدف اصلی گزارشگری مالی کمک به استفاده کنندگان از گزارش های مالی شرکت ها در ارتباط با تصمیم گیری های اقتصادی است. در این راستا به هر میزان که اطلاعات حسابداری با کیفیت بالاتری تهیه شده باشند، تصمیم های اقتصادی به شکل بهینه تری اتخاذ خواهند شد (کاشانی پور و رسائیان، ۱۳۸۶).

سهامداران کنترل کننده از طریق معاملات با اشخاص وابسته، ثروت را از سهامداران اقلیت خارج می کنند. اصطلاح تونلینگ^۱ برای مشخص کردن انحراف منافع بین شرکت ها که به هزینه سهامداران اقلیت صورت می گیرد، به کار می رود (جانسون و همکاران، ۲۰۰۰). بر این اساس واژه تونلینگ، خارج کردن^۲ ثروت از سهامداران اقلیت به وسیله سهامداران کنترل کننده می باشد که عملکرد واقعی شرکت را پنهان می کند و منافع خصوصی کنترل سهامداران کنترل کننده را از سرمایه گذاران بیرونی مخفی می کند که معمولاً به زیان سهامداران اقلیت می باشد. در عمل این تعریف از تونلینگ در مورد شرکتی که سود خود را به یک شخصیت وابسته یا غیر وابسته خارج از شرکت منتقل می کند، بیشتر مصداق دارد.

سهامدار کنترل کننده ای که $x\%$ سهام شرکت را در اختیار دارد، تنها به $x\%$ ارزش شرکت راضی نمی شود. بلکه خواستار این مقدار ارزش شرکت بعلاوه منافع خصوصی قابل استخراج از شرکت می باشد. در مقابل سهامدار اقلیت با $y\%$ سهام شرکت، این مقدار ارزش شرکت را بدست نمی آورد، بلکه $y\%$ سهام شرکت منهای منافع خصوصی قابل استخراج به وسیله سهامداران کنترل کننده را بدست می آورند. اینکه چه مقدار منافع خصوصی کنترل به وسیله سهامداران کنترل کننده استخراج می شود، به ساختار حاکمیت شرکتی بستگی دارد.

1. Tunneling
2. Expropriation

بر اساس استاندارد حسابداری شماره ۱۲ ایران، معامله با شخص وابسته: انتقال منابع، خدمات یا تعهدات بین اشخاص وابسته صرف نظر از مطالبه یا عدم مطالبه بهای آن است.

معاملات با اشخاص وابسته می تواند به اشکال مختلفی صورت بگیرد که شامل خرید یا فروش کالا، خرید یا فروش داراییهای غیر جاری، ارائه یا دریافت خدمات، اجاره‌ها، انتقال پروژه‌های تحقیق و توسعه، انتقال ناشی از قرارداد حق امتیاز، تأمین منابع مالی اعم از کوتاه مدت و بلند مدت، تأمین تضمین‌ها و وثایق، و تسویه بدهیها از طرف واحد تجاری یا توسط واحد تجاری از طرف شخص دیگر می باشد.»

همچنین بر اساس استانداردهای حسابداری ایران، کنترل به معنی: «توانایی راهبری سیاستهای مالی و عملیاتی یک واحد تجاری به منظور کسب منافع اقتصادی از فعالیتهای آن، می باشد.» بنابراین سهامداران کنترل کننده دارای قدرت زیادی هستند که به سیاست‌های شرکت شکل دهند و در تصمیم‌گیری‌های تجاری شرکت‌ها نقش داشته باشند.

بر اساس استاندارد حسابداری ۱۲ ایران: «رابطه با شخص وابسته می تواند بر وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری تأثیر داشته باشد. اشخاص وابسته ممکن است معاملاتی انجام دهند که اشخاص غیر وابسته انجام نمی دهند. برای مثال، یک واحد تجاری فرعی ممکن است کالاهای خود را به قیمت یا شرایطی متفاوت با سایر مشتریان به واحد تجاری اصلی بفروشد. همچنین مبالغ معاملات بین اشخاص وابسته ممکن است با مبالغ مشابه بین اشخاص غیر وابسته یکسان نباشد.

وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری ممکن است تحت تأثیر رابطه با اشخاص وابسته واقع شود حتی اگر معامله‌ای با اشخاص وابسته صورت نگیرد. وجود رابطه به تنهایی ممکن است برای تأثیرگذاری بر معاملات واحد تجاری با سایر اشخاص کافی باشد. برای مثال، پس از این که یک واحد تجاری توسط واحد تجاری دیگر تملک شد، ممکن است به سبب رقابت بین واحد تجاری طرف معامله و یکی از واحد های تجاری گروه، به روابط تجاری با واحد تجاری طرف معامله خود خاتمه دهد.

همچنین، صرف وجود رابطه با اشخاص وابسته ممکن است سبب گردد یکی از دو طرف، به علت نفوذ قابل ملاحظه طرف دیگر، از پرداختن به امری اجتناب کند. برای مثال، ممکن است یک واحد تجاری فرعی طبق دستور واحد تجاری اصلی از انجام فعالیتهای تحقیق و توسعه منع شود.»

دو دیدگاه پیشنهادی در مورد استفاده از معاملات با اشخاص وابسته وجود دارد. دیدگاه اول فرضیه حمایت کردن^۱ است که بیان کننده این است که معاملات با اشخاص وابسته برای حمایت کردن شرکت‌هایی که عملکرد ضعیف دارند، استفاده می‌شود (فریدمن و همکاران، ۲۰۰۳). همچنین برتراند و همکاران (۲۰۰۲) و جیانگ و ونگ (۲۰۱۰) مستند کردند وقتی که انگیزه‌هایی برای برآوردن سود هدف وجود دارد، از فروش اشخاص وابسته برای کم کردن اثرات منفی شوک‌های صنعت بر سود شرکت‌های بورسی، استفاده می‌شود.

دیدگاه دیگر در ارتباط با معاملات با اشخاص وابسته، فرضیه بازار سرمایه داخلی می‌باشد که از تئوری هزینه معاملات کواس^۲ (۱۹۳۷) و ویلیامسون^۳ (۱۹۶۴) نتیجه‌گیری می‌شود. این فرضیه بر این امر دلالت دارد که معاملات با اشخاص وابسته می‌تواند به عنوان جایگزین بازارهای معاملات خارجی استفاده می‌شوند. بازار سرمایه داخلی دارای هزینه‌ها و منافع می‌باشند. منافع شامل استفاده و تخصیص بهتر منابع، هماهنگی بهتر میان منابع مختلف، بازخورد سریع‌تر و انتقال متقابل دانش می‌باشد. هزینه‌های مرتبط با بازار سرمایه داخلی شامل رفتار فرصت طلبانه مدیران بخش‌ها (چارفستین و استین^۴، ۲۰۰۰) و تخصیص غیر کارایی منابع می‌باشد (چارفستین^۵، ۱۹۹۸). این هزینه‌ها اساساً از هزینه‌های نمایندگی ناشی می‌شوند.

مسئله‌ی مالک-نماینده منجر به هزینه‌های نمایندگی می‌شود که یک موضوع اساسی در بحث حاکمیت شرکتی می‌باشد. برای شرکت‌های با مالکیت گسترده، نگرانی اصلی این است که چطور منافع مدیران و سهامداران در یک خط قرار می‌گیرد یا اینکه مدیران حرفه‌ای به سهامداران پاسخ-گو هستند. در مقابل در شرکت‌های با ساختار مالکیت متمرکز شده، سوال اساسی این است که چطور تضاد منافع بین سهامداران کنترل کننده و سهامداران اقلیت حل شود. همچنان که شلیفر و ویشنی^۶ (۱۹۹۷) تاکید کردند اگرچه سهامداران بزرگ می‌توانند در حل مسئله‌ی نمایندگی بسیار کارا باشند، آنها همچنین ممکن است به طور غیر کارایی ثروت را از سایر سرمایه‌گذاران دوباره بین خودشان تقسیم کنند.

هزینه تمرکز مالکیت این است که سهامداران بزرگ می‌توانند خودشان را به هزینه سایر سهامداران، از طریق سوء استفاده از حقوق کنترل، ثروتمند کنند. ساختار مالکیت متمرکز شده، با قدرت بیشتر سهامداران کنترل کننده همراه خواهد بود که سبب سلب مالکیت سهامداران اقلیت

1. Propping-up Hypothesis
2. Covas
3. Williamson
4. Estienne
5. Charfestin
6. Schleifer

خواهد شد (لاپورتا^۱ و همکاران، ۱۹۹۹). با داشتن هزینه و فرصت برای منحرف کردن منافع، بزرگترین سهامدار به احتمال بیشتری معاملات با اشخاص وابسته را به هزینه سهامداران اقلیت ایجاد می‌کنند.

با وجود چندین سهامدار مهم و تاثیرگذار، مالکان ترجیحات متفاوتی در معاملات با اشخاص وابسته دارند. اتفاقی که برای بزرگترین سهامدار بهترین است، ممکن است برای دومین یا سومین سهامدار بزرگ بهترین نباشد. منافع خصوصی ناشی از کنترل ممکن است به طور منصفانه یا مساوی بین آنها تقسیم نشود. زمانی که یکی از سهامداران بزرگ منافع کمتری را از معاملات با اشخاص وابسته دریافت کند ممکن است با این گونه معاملات مخالفت کند. بنابراین توازن کنترل ممکن است معاملات با اشخاص وابسته را کاهش دهد. به عبارت دیگر پراکندگی کنترل، مکانیسمی برای کاهش انحراف منافع است (بندسن و همکاران^۲، ۲۰۰۰). بر اساس تحقیق چن و وانگ^۳ (۲۰۰۵) برای شرکت‌های چینی طی دوره زمانی ۲۰۰۲-۱۹۹۸، توازن و کنترل بیشتری میان سهامداران کنترل کننده، زمانی که تعداد سهامداران با بیش از ده درصد در شرکت‌ها افزایش می‌یابد، وجود دارد. در نتیجه مبلغ و حجم معاملات با اشخاص وابسته کاهش می‌یابد. با توجه به مسائل مطرح شده سوال‌های تحقیق به صورت زیر مطرح می‌شود:

۱) آیا بین تمرکز مالکیت و سطح معاملات با اشخاص وابسته رابطه معنادار وجود دارد؟

۲) آیا با افزایش توازن کنترل، سطح معاملات با اشخاص وابسته کاهش می‌یابد؟

۳-۱) اهمیت و ضرورت تحقیق

از آنجا که معاملات با اشخاص وابسته به عنوان یکی از کانونهای نگرانی بوده است، به گونه ای که استفاده هدفمند از این معاملات و عدم افشای آنها یا کافی نبودن افشاء از عوامل سقوط شرکت‌ها می‌باشد. در بسیاری از موارد، معاملات با اشخاص وابسته، اجتناب ناپذیر و سودمند است و در چرخه عملیات شرکت تکرار می‌گردد، ولی در شرایط خاص، به سهامداران عمده یا مدیران شرکتها اجازه می‌دهد به هزینه سهامداران خرد، منافع شخصی خود را تامین کنند. اگرچه تمام معاملات با اشخاص وابسته فرصت طلبانه نیستند، اما نگرش غالب این است که از عوامل تأثیرگذار بر ریسک می‌باشند و سرمایه گذاران، قبل از انجام سرمایه گذاری برای آن اهمیت زیادی قایل می‌شوند.

1.Lapourta
2.Bandesen
3.Chen & Vang

همچنین شرکت ها از این طریق مواد اولیه، دارایی ها و سایر نیازهای خود را تامین می-کنند و ممکن است سهامداران کنترل کننده از این معاملات برای منافع شخصی استفاده کنند در نتیجه حقوق سهامداران اقلیت ضایع خواهد شد. بنابراین نیاز است که این امر بررسی شود و در صورت اثبات این موضوع، قوانین و دستورالعمل های لازم برای تقویت مقررات نظارتی و حمایت سهامداران اقلیت وضع شود.

۱-۴) نتایج مورد انتظار و اهداف اساسی تحقیق

نتایج تحقیقات قبلی حاکی از این است ساختار مالکیت بر سطح معاملات با اشخاص وابسته تاثیرگذار است. انتظار بر این است که درصد سهام بزرگترین سهامدار بر سطح معاملات با اشخاص وابسته تاثیرگذار باشد. همچنین انتظار می رود با افزایش نسبت مالکیت دومین و سومین سهامدار بزرگ، مالکان ترجیحات مختلفی در معاملات با اشخاص وابسته داشته باشند. بنابراین توازن کنترل ممکن است سطح معاملات با اشخاص وابسته را کاهش دهد.

۱-۵) استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه

نتایج این تحقیق می تواند مورد استفاده کلیه استفاده کنندگان صورت های مالی قرار گیرد. از جمله اشخاص و گروه های استفاده کننده عبارت است از:

- ۱) سرمایه گذاران و سهامداران شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران.
- ۲) مدیران و اعضای هیات مدیره شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران.
- ۳) اعتباردهندگان و تحلیل گران مالی بازار سرمایه.
- ۴) کار گزاران، هیات نظارت و مسئولین بورس اوراق بهادار تهران.
- ۵) دانش پژوهان و محققان حسابداری و مالی.

۱-۶) فرضیات تحقیق

- ۱) بین تمرکز مالکیت و سطح معاملات با اشخاص وابسته رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲) بین نسبت مالکیت دومین و سومین سهامدار بزرگ به بزرگترین سهامدار و سطح معاملات با اشخاص وابسته رابطه معناداری وجود دارد.

۱-۷) روش تحقیق

روش مورد نظر برای انجام این تحقیق شبه تجربی و از نوع پس رویدادی (با استفاده از اطلاعات گذشته) ، در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری و مبتنی بر اطلاعات واقعی است. ما به دنبال کشف و بررسی روابط بین عوامل و شرایط خاص یا نوع رویدادی که قبلا وجود داشته یا

رخ داده، از طریق مطالعه نتایج حاصل از آنها است. به عبارت دیگر پژوهشگر در پی بررسی امکان وجود روابط علت و معلولی از طریق مشاهده نتایج موجود و زمینه قبلی آنها به امید یافتن علت وقوع پدیده می باشد.

۸-۱) جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری عبارتست از کلیه عناصر و افرادی که در یک مقیاس جغرافیایی (جهانی یا منطقه‌ای) دارای یک یا چند صفت مشترک باشند (حافظ نیا، ۱۳۸۷). جامعه آماری مورد نظر در این تحقیق، کلیه شرکت‌هایی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از سال ۸۱ تا ۹۲ می باشد. دلیل انتخاب شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار این است که قابلیت دسترسی به اطلاعات مالی این شرکت‌ها بیشتر است.

در این تحقیق، برای انتخاب نمونه، از کل داده‌های در دسترس استفاده شده است. نخست تمام شرکت‌هایی که می توانستند در نمونه گیری شرکت کنند، انتخاب شدند، سپس از بین کلیه شرکت‌های موجود، شرکت‌هایی که واجد هر یک از شرایط زیر نیستند، حذف شده و در نهایت از بین شرکت‌های مزبور تعدادی شرکت به صورت تصادفی انتخاب خواهند شد.

۱) سال مالی شرکت منتهی به پایان اسفند ماه هر سال باشد.

۲) در طی دوره زمانی تحقیق تغییر سال مالی نداشته باشد.

۳) شرکت سرمایه گذاری و یا واسطه گری مالی نباشد.

۴) اطلاعات مورد نظر برای استخراج داده‌ها در دسترس باشد.

۹-۱) مدل تحقیق و متغیرهای تحقیق

برای آزمون فرضیه اول و دوم تحقیق از مدل رگرسیون چند متغیره‌ی زیر استفاده شده

است:

$$RPT_{it} = \beta_0 + \beta_1 OWN_CONC_{it} + \beta_2 BAL_CON_{it} + \beta_3 Size_{it} + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در این مدل:

۹-۱-۱) متغیر وابسته

سطح معاملات با اشخاص وابسته (RPT): بیانگر کل معاملات با اشخاص وابسته می باشد که از با مراجعه به یادداشت های پیوست صورت‌های مالی ابتدا اشخاص وابسته شناسایی و سپس مبلغ معامله با این اشخاص استخراج می شود و برای همسان سازی آنرا بر کل درآمد شرکت تقسیم می کنیم.

۱-۹-۲) متغیرهای مستقل

تمرکز مالکیت (Ownership Concentration): از طریق درصد سهام نگه داری شده توسط بزرگترین سهامدار اندازه‌گیری می‌شود. برای استخراج این داده‌ها با مراجعه به یادداشت‌های صورت‌های مالی و در قسمت حقوق صاحبان سهام بزرگترین سهامدار هر شرکت را شناسایی می‌کنیم.

توازن کنترل (Balance control): از طریق تقسیم جمع سهام دومین و سومین سهامدار بزرگ بر درصد سهام بزرگترین سهامدار بدست می‌آید.

۱-۹-۳) متغیرهای کنترلی:

اندازه شرکت (Size): از لگاریتم طبیعی کل فروش شرکت بدست می‌آید.
اهرم مالی (Lev): از تقسیم کل بدهی‌ها بر دارایی‌های شرکت بدست می‌آید.
بازده دارایی‌ها (ROA): که از تقسیم سود قبل از هزینه‌های مالی و مالیات بر مجموع دارایی‌های شرکت بدست می‌آید.

۱-۱۰-۱) تعاریف واژگان عملیاتی

حاکمیت شرکتی: از جمله راه‌هایی است که به تأمین‌کنندگان منابع مالی شرکتها اطمینان می‌دهد که بازده سرمایه‌گذاری خود را بدست خواهند آورد و بر لزوم نظارت بر مدیریت شرکت و به تفکیک واحد اقتصادی از مالکیت آن و در نهایت حفظ حقوق سرمایه‌گذاران و ذینفعان می‌پردازد. حاکمیت شرکتی در درجه نخست چهار موضوع اساسی بی‌طرفی، شفافیت، حسابدهی و پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری را مد نظر قرار می‌دهد. حاکمیت شرکتی تنها بخشی از محیط اقتصادی بزرگتری است که شرکتها در آن فعالیت می‌کنند برای مثال شامل سیاست‌های اقتصادی کلان، میزان رقابت در محصول و بازارها می‌باشد.

ساختار مالکیت: منظور از ساختار مالکیت، مشخص کردن بافت و ترکیب سهامداران یک شرکت و بعضاً مالک عمده نهایی سهام آن شرکت است. ترکیب سهامداران و میزان تمرکز مالکیت، دو جنبه اساسی ساختار مالکیت شرکتها به شمار می‌رود (اعتمادی و باباجانی، ۱۳۸۸).

شخص وابسته : شخص است که یکی از آنان بتواند بطور مستقیم یا غیرمستقیم بر تصمیم‌گیریهای عمده مالی و عملیاتی طرف دیگر، کنترل یا نفوذ قابل ملاحظه‌ای اعمال کند یا هر دو تحت کنترل مشترک یا نفوذ قابل ملاحظه مشترک (درحدی که در انجام یک معامله منافع مستقل یکی از آنها تحت‌الشعاع منافع دیگری قرار گرفته باشد) شخص ثالثی باشند. برطبق استاندارد حسابداری ایران یک شخص در صورتی وابسته تلقی می‌شود که:

«الف. به‌طورمستقیم، یا غیرمستقیم از طریق یک یا چند واسطه :

۱. واحد تجاری را کنترل کند، یا توسط واحد تجاری کنترل شود، یا با آن تحت کنترل واحد قرار داشته باشد (شامل واحدهای تجاری اصلی، واحدهای تجاری فرعی و واحدهای تجاری فرعی هم‌گروه) ،

۲. در واحد تجاری نفوذ قابل ملاحظه داشته باشد، یا

۳. بر واحد تجاری کنترل مشترک داشته باشد .

ب. واحد تجاری وابسته آن واحد باشد.

ج. مشارکت خاص آن واحد باشد.

د. از مدیران اصلی واحد تجاری یا واحد تجاری اصلی آن باشد،

ه. خویشاوند نزدیک اشخاص اشاره شده در بندهای " الف " یا " د " باشد،

و. توسط اشخاص اشاره شده در بندهای " د " یا " ه " کنترل می‌شود، تحت کنترل

مشترک یا نفوذ قابل ملاحظه آنان است و یا اینکه سهم قابل ملاحظه‌ای از حق رأی آن به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در اختیار ایشان باشد، و

ز. طرح بازنشستگی خاص کارکنان واحد تجاری یا طرح بازنشستگی خاص کارکنان

اشخاص وابسته به آن و همچنین واحدهای تجاری تحت کنترل این گونه طرح‌ها باشد.»

معاملات با اشخاص وابسته : یعنی انتقال منابع یا تعهدات بین اشخاص وابسته، صرف‌نظر

از به حساب گرفتن یا نگرفتن کل یا بخشی از ما به ازای آنها.

۱-۱۱) خلاصه فصل

در این فصل به ارائه کلیات تحقیق پرداخته شد و طرح کلی تحقیق مشخص گردید.

موارد ذکر شده در این فصل شامل مقدمه، بیان موضوع تحقیق، اهمیت و ضرورت انجام

تحقیق، اهداف اساسی تحقیق، فرضیه‌های تحقیق، استفاده کنندگان از نتایج تحقیق، روش تحقیق و جامعه و نمونه آماری تحقیق بودند.

۱-۱۲) چارچوب فصول بعد

در فصل دوم به بررسی مبانی نظری تحقیق شامل ساختار مالکیت و سطح معاملات با اشخاص وابسته و نیز بررسی خلاصه‌ای تحقیقات داخلی و خارجی انجام شده می‌پردازیم. در فصل سوم روش انجام تحقیق تشریح شده و جامعه و نمونه آماری و روش نمونه‌گیری استفاده شده ارائه خواهد شد. همچنین سؤالات و فرضیه‌های مطرح شده در تحقیق و شیوه محاسبه آنها و روش گردآوری اطلاعات و روشهای آماری استفاده شده به صورت مبسوط تشریح خواهد شد.

فصل چهارم به تشریح دقیق روش‌های آزمون فرضیه‌ها و آنالیز داده‌ها با مدل‌های مناسب خواهد پرداخت و نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها بیان خواهد شد.

در فصل پنجم نیز نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها و تجزیه و تحلیل‌های انجام شده به همراه نتیجه‌گیری بیان خواهد شد و همچنین پیشنهادهایی در مورد موضوعاتی که می‌تواند برای تحقیقات آتی مبنا قرار گیرد، ارائه خواهد شد.

در پایان نیز فهرست منابع و مآخذ استفاده شده، ضمایم و نیز چکیده انگلیسی ارائه خواهد شد.